

Kristiina Oja

Paimenkoirat lammastiloilla

Tietokortit paimenkoirien työmenekistä ja kustannuksista

Opinnäytetyö

Kevät 2021

SeAMK Ruoka

Agrologi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Ruoka

Tutkinto-ohjelma: Agrobiologi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto: Maatalouden yritystalous

Tekijä: Kristiina Oja

Työn nimi: Paimenkoirat lammastiloilla – Tietokortit paimenkoirien työmenekistä ja kustannuksista

Ohjaaja: Teija Rönkä

Vuosi: 2021

Sivumäärä: 39

Liitteiden lukumäärä: 5

Paimenkoiria käytetään kasvavassa määrin suomalaisilla lammastiloilla apuna töissä. Paimenkoirien käyttöön ei ole Suomessa kuitenkaan samanlaista kulttuuria kuin esimerkiksi Australiassa tai Isossa-Britanniassa, joissa myös paimenkoiria ja lammastiloja on enemmän.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia paimenkoirien käyttöä suomalaisilla lammastiloilla. Paimenkoirien käyttöä tutkittiin työmenekin ja kustannusten näkökulmasta eli helpottaako paimenkoira työmäärää tiloilla ja millaisia kustannuksia niistä aiheutuu tiloille. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Lammastalouden tuotannontekijät (LaTu) -hankkeen kanssa. Opinnäytetyön pohjalta tehtiin lisäksi tietokortteja hankkeelle paimenkoirista talouden ja työmenekin näkökulmista.

Opinnäytetyöhön kerättiin aineistoa työmenekin seuranta -lomakkeella sekä haastatteluilla. Työmenekin seuranta -lomake lähetettiin tilallisille heinäkuun alussa erään Facebook-ryhmän kautta. Opinnäytetyöhön haastateltiin kuutta lammastilallista eri puolilta Suomea.

Haastateltavat kokivat paimenkoiran käytön helpottaneen tilan työmäärää sekä vähentäneen töihin kuluvaan aikaa. Koiran hankkimisen jälkeen tiloilla ei yleensä tehty mitään työtehtäviä ilman koiraa. Opinnäytetyössä onnistuttiin selvittämään paimenkoirista aiheutuvia ylläpito- ja hankintakustannuksia. Ylläpitokustannukset vaihtelivat tilojen kesken jonkin verran riippuen koirien ruokinnasta, eläinlääkärikäyntien määrästä sekä siitä, oliko koirilla vakuutus. Paimenkoirien koulutuskustannusten sijaan onnistuttiin selvittämään tilojen tarjoamien koulutuspalveluiden hintoja.

Avainsanat: paimenkoira, lammastila, työmäärä, työmenekki, kustannus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Food and Agriculture

Degree programme: Agriculture and Rural Enterprises

Specialisation: Agricultural Business and Economy

Author/s: Kristiina Oja

Title of thesis: Herding Dogs on Sheep Farms – Fact Sheets of Herding Dogs' Labour Input and Costs

Supervisor(s): Teija Rönkä

Year: 2021

Number of pages: 39

Number of appendices: 5

Herding dogs are used in increasing numbers on Finnish sheep farms as an aid at work. However, there is no similar culture in the use of herding dogs in Finland as in Australia or Great Britain, where there are also more sheep dogs and sheep farms.

The aim of the thesis was to study the use of herding dogs on Finnish sheep farms. The use of herding dogs was examined from the point of view of labour input and costs, i.e. whether the herding dogs facilitate the workload on the farms and what costs they incur on the farms. The thesis was compiled in collaboration with Lam-mastalouden tuotannontekijät (LaTu) -project. On the basis of the thesis, fact sheets were made for the project concerning herding dogs from the perspectives of economy and labour input.

Data for the thesis was collected by using a labour input observation form and interviews. The form was sent to the farmers in early July through a Facebook group. Six sheep farmers from all over Finland were interviewed for the thesis.

The interviewees thought that the use of a herding dog had facilitated the workload on the farm, as well as reduced the hours of work. After acquiring a dog, no farm duties were usually performed without a dog. The thesis succeeded in investigating the maintenance and purchase costs incurred by herding dogs. The maintenance costs varied somewhat on the farms, depending on how the dogs were fed, the number of veterinary visits, and whether the dogs had any insurances. Instead of the training costs of herding dogs, it was managed to investigate the prices for different training services provided by the farms.

Keywords: herding dog, sheep farm, workload, labour input, costs

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	7
2 PAIMENKOIRAT MAATILOILLA	8
2.1 Paimenkoirien määrä Suomessa ja yleisimmistä roduista	8
2.2 Hyvän paimenkoiran ominaisuudet	9
2.3 Paimenkoirien työtehtävät lammastiloilla	10
2.4 Paimenkoirien vaikutus työmäärään	11
2.5 Low Stress Stockhandling -tekniikka.....	11
3 KUSTANNUKSET	13
3.1 Hankintakustannukset.....	13
3.2 Ylläpito- ja eläinlääkintäkustannukset	14
3.3 Koulutuskustannukset	16
3.4 Kustannukset paimenkoiran elämän ajalta.....	17
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
4.1 Tutkimuskysymykset ja menetelmien valinta	19
4.2 Työmenekin seuranta -lomake	19
4.3 Haastattelut.....	20
5 TUTKIMUSTULOKSET	21
5.1 Tilojen taustatiedot.....	21
5.2 Työtehtävät, työkäytön jakautuminen ja työmenekki.....	22
5.3 Koirien koulutus paimeneksi	24
5.4 Paimenkoirien koulutuspalvelut.....	25
5.5 Kustannukset	26
5.6 Koiran valinta	28
6 TIETOKORTIT	30
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	32
LÄHTEET	36

LIITTEET	39
----------------	----

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Paimenkoirien rodut tiloilla.	21
Kuvio 2. Koirien ikäjakauma.....	22
Kuvio 3. Tietokorttien sisältö.	30
Taulukko 1. Hankintahintavälit tutkimukseen osallistuneista koirista.	13
Taulukko 2. Paimenkoirien hintaesimerkkejä.	14
Taulukko 3. Yli 2-vuotiaan peruskoulutetun paimenkoiran kulut	15
Taulukko 4. Koulutuskustannukset	17
Taulukko 5. Arvio paimenkoiraan kohdistuvan investoinnin mediaanista.....	17
Taulukko 6. Laskelma sijoitetun pääoman tuotosta paimenkoirilla.....	18
Taulukko 7. Työtehtäviä ja niihin käytetty aika.	23
Taulukko 8. Esimerkkejä koulutuspalveluiden hinnoista.	26
Taulukko 9. Kulut yhtä koiraa kohti vuodessa.	27

1 JOHDANTO

Lammastilojen määrä oli nousussa vuodesta 2014 vuoteen 2016 asti, jonka jälkeen niiden määrä on lähtenyt laskemaan. Vuonna 2018 tiloja oli 1 387 ja vuonna 2019 1 320 Suomessa. Lampaiden määrä seuraa tilojen määrää ja vuonna 2019 Suomessa oli 143 404 lammasta. (Tilastotietokanta, [viitattu 6.4.2020].) Lampaanlihan kysyntä on kasvanut Suomessa, vaikka kysyntä ajoittuu vieläkin suurelta osin pääsiäisen kohdalle eikä ole tasaista vuoden ympäri.

Australiassa paimenkoirat ovat tärkeä resurssi maataloilla sekä lammas- että karjataloilla. Paimenkoiria on Australiassa paljon enemmän työkoirina kuin Suomessa, mutta siellä on myös pidemmät perinteet koirien käytössä tiloilla. Arnottin ym. (2015, 1, 62) tutkimuksen mukaan karjatyökoirien lukumäärä Australiassa on varovaisella arviolla 95 000 työkoiraa, kuitenkin realistisemmän lukumäärän sijoittuessa 270 000 ja 300 000 työkoiran välille. Australialaisen työkoiran panos on maan maataloustuotannossa valtava, kun yhden hyvän koiran tunnustetaan yleisesti tekevän työtä yhden henkilön edestä. Saman tutkimuksen mukaan keskimääräinen koiramäärä maatilalla on 3–4 koiraa. 90 prosenttia näistä koirista on kelpieitä, bordercollieita ja niiden risteytyksiä. Myös joitakin australiankarjakoiria ja niiden risteytyksiä oli kyse-
lyn vastaajien omistuksessa.

Paimenkoirien käyttöä lammastiloilla sekä paimenkoiriin liittyviä työmenekkejä tai kustannuksia ei ole vielä tutkittu paljoa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia paimenkoirien käyttöä suomalaisilla lammastiloilla sekä niiden työmenekkiä ja kustannuksia. Työmenekissä kiinnitetään huomiota erityisesti siihen, helpottaako paimenkoiran käyttö tilojen työmäärää eri työtehtävissä. Talouden näkökulmasta tutkitaan paimenkoirien hankinta-, ylläpito- ja koulutuskustannuksia sekä työmenekkiä. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Lammastalouden tuotannontekijät -hankkeen kanssa, joka toimi myös opinnäytetyön toimeksiantajana. Opinnäytetyön pohjalta tehdään Lammastalouden tuotannontekijät -hankkeelle tietokortteja paimenkoirista talouden ja työmenekin näkökulmista.

2 PAIMENKOIRAT MAATILOILLA

2.1 Paimenkoirien määrä Suomessa ja yleisimmistä roduista

Suomen Paimenkoirayhdistyksen työkoirarekisterissä on yli 2 600 koira, joista bordercollieita on 2 434 kpl ja working kelpieitä 260 kpl sekä yksi australianpaimenkoira (Suomen Paimenkoirayhdistys ry, [viitattu 6.6.2020]). Paimenkoirien työkäytön määrä on lisääntynyt lammastiloilla, mutta joitakin koiria käytetään myös nautakarja- ja maitotiloilla työkoirina. Suomen Paimenkoirayhdistykseen vuosittain rekisteröityjen koirien määrä on ollut 1990-luvun lopulla keskimäärin 63 koira per vuosi. Nyt määrä on vuosittain noin 80 koira. (Piilola 2013, 18.)

Bordercollie on yksi maailman vanhimmista alkuperäisistä koiraroduista, ja sitä pidetään kantarotuna kaikille muille colliesukuisille roduille. Bordercollieita on esiintynyt jo vuosisatoja Englannin ja Skotlannin rajamailla, missä ne ovat toimineet paimenkoirina. Bordercollie paimentaa etuosa matalana ja liikkuu ketterästi vaikeassakin maastossa. Rotu on sitkeä ja väsymätön työskentelijä, mutta samalla miellyttämisenhaluinen ohjaajaansa kohtaan. (Suomen Kennelliitto 2016, 4–6.) Erilaisilla bordercollieilla voi olla vaihtelevia työskentelytapoja. Osa käyttää paljon silmää ja toiset käyttävät enemmän vartaloa. Silmän käyttäminen tarkoittaa työtapaa, jossa koira ohjaa laumaa katseella ja hiipivällä liikkeellä. (Svenska Vallhundsklubben, [viitattu 10.1.2021].) Hassisen ja Tobiassonin (2016, 72) mukaan bordercolliet eivät käytä haukkua kuin hyvin tiukissa tilanteissa. Ne voivat käyttää myös hampaita niskoittelevaa lammasta vastaan. Monet muut rodut paimentavat haukulla.

Toinen yleinen rotu Suomessa on australiankelpie, jonka geeniperimä on lähellä työskenteleviä bordercollieita. 1800-luvun puolessa välissä Australiaan Brittein saarilta muuttaneet siirtolaiset toivat mukanaan lampaiden ja nautakarjan paimennukseen käytettyjä koiria. Australian olosuhteissa tarvittiin itsenäiseen työskentelyyn kykeneviä, älykkäitä ja kestäviä paimenkoiria. Kelpie on jakautunut kahteen rotutyyppiin: working kelpieen sekä australiankelpieen. Working kelpieitä jalostetaan paimennustaipumusten perusteella ja se on ennen kaikkea monipuolinen tilakoira. Working kelpielle on tyypillistä hyvä eläintenlukutaito ja kyky itsenäiseen työskentelyyn myös kaukana ohjaajasta. (Koirataito, [viitattu 10.1.2021].)

2.2 Hyvän paimenkoiran ominaisuudet

Teollinen vallankumous ja maatalouden koneellistuminen sysäsivät liikkeelle muutoksen, tiettyjen alueiden alkuperäiset karja- ja koirarodut hävisivät tai sekoittuivat muihin rotuihin. Työkoirat yleistyvät, kun katraiden keskikoko kasvaa, mutta samat työt lammastilalla pitää saada hoidettua yhä vähemmällä väellä ja tehokkaammin. Ilman paimennusvaistoa ei paimennusta koiralle voi opettaa. Jos tämä vaisto on esimerkiksi ulkomuotojalostuksen myötä koirasta kadonnut, sitä ei saada enää takaisin. (Pesonen 2018, 26–28.)

Hassisen ja Tobiassonin (2016, 72) mukaan hyvä paimenkoira on korvaamaton työkaveri, jos lampaista on enemmän ja niitä joudutaan kuljettamaan pitempiä matkoja laitumelta toiselle tai kokoamaan esimerkiksi isolta metsälaitumelta tai saaresta. Sen sijaan muutaman lampaan harrastajatilalle ei työlinjaista paimenkoiraa tarvitse hankkia. Tietenkin pienemmällekin tilalle koiran voi hankkia. Tällöin kannattaa miettiä, onko järkevämpää valita joku lukuisista perhekoiriksi sopivista paimenkoiraroduista kuin hyvin työintoinen bordercollie. Erirotuiset koirat paimentavat eri tavoilla. Coppinger & Coppingerin (2007, 210) mukaan paimentamistyyppien sisällä eri roduilla on taipumus erikoistua siirtämään erilaista karjaa, vaikka useimmat rodut ovat monipuolisia ja mukautuvat lampaille, naudoille, laamoille – mitä vain nyt tarvitsee siirtää.

Williamsin (2007, 9) mukaan luonnolliset vaistot ovat työkoirien tärkein ominaisuus. Niillä tarkoitetaan koiran luonnollisia vaistoja eli sitä, kuinka ne toimivat karjaa paimentaessa. Luonnolliset vaistot omaava koira vaatii paljon vähemmän koulutusta ja tulee paremmaksi koiraksi nopeammin ja helpommin. Vain oikeat vaistot omaava koira käsittelee karjaa hyvin, myös vaikeissa ja odottamattomissa tilanteissa. Toisaalta suurin osa paimenkoiran vaistoista on yksinkertaisia vaistoja tai refleksejä. Koira yksinkertaisesti vastaa lampaiden liikkeisiin tai toimii refleksimäisesti riippuen siitä, mitä vaistoja se on perinyt. Hyvä koira yrittää päästä lampaiden ympäri niiden eteen pysäyttääkseen ne. Tämä on vaistomaista refleksitoimintaa.

2.3 Paimenkoirien työtehtävät lammastiloilla

Koirasta on tilalla suurin apu eläinten siirroissa. Laidunkaudella koiran avulla voidaan parhaimmillaan tehostaa laidunkiertoja ja laiduntaa alueita, joille eläinten kuljetus muuten olisi vaikeaa. Väärälle lohkolle karanneet eläimet saadaan minuuteissa kerättyä pois ja parhaimmillaan hyvällä koiralla voidaan laiduntaa alueita, joissa ei käytetä aitoja lainkaan. Koiraa voi käyttää apuna myös madotuksissa, punnituksissa, vieroituksissa, kerinnöissä, eläinten keruussa sekä karsina- tai rännityössä. (Eronen 2016, 23.)

Suomessa koirasta on apua myös sisäruokintakaudella. Eronen (2016, 23) mukaan sisäruokintakausi on Suomessa pitkä, mutta tilan käsityövaltaisuus tai koneistus eivät sulje pois koiran käyttömahdollisuuksia. Kuivituksen ajaksi koiran voi opettaa siirtämään eläimet pois tieltä. Ruokinnassa koira voi auttaa ajaen päät pois pöydästä, että siihen mahtuu jakamaan rehua. Napakka koira pystyy raivaamaan hoitajalle tilaa, että tämä pääsee jakamaan rehut jäämättä eläinten tallomaksi, jos ruokinnassa joudutaan toimimaan eläinten seassa.

Warén-Backströmin (2008, 5) mukaan lammastiloista melkein kaikki käyttivät koiraa apuna lampaiden siirroissa lampolasta laitumelle ja takaisin. Siirrot tapahtuivat vain kerran kesässä, ja noin viidesosa käytti kuljetuksissa kuljetusautoa, traileria tai venettä. Lampaiden laitumet sijaitsivat keskimäärin kaksi kertaa niin kaukana lampolasta kuin nuorkarjan laitumet navetasta. Yli puolet vastaajista kuljetti lampaat yhden ihmisen ja koiran avulla.

Arnottin ym. (2015, 62) tutkimuksen tulosten mukaan valtaosaa australialaisista karjatyökoirista käytetään 'all-roundereina' tai hyötykoirina. 27 prosenttia tutkimukseen vastanneiden koirista käytettiin keräämiseen, kahdeksaa prosenttia pihatöihin ja vain kahta prosenttia käytettiin pelkästään kilpailemiseen. Tutkimuksen tuloksissa ilmeni, että koirat työskentelivät työkauden huipun eli keritsemisen aikana tyypillisesti viisi tuntia päivässä, viisi päivää viikossa ja liikkuvat yli 40 km päivässä.

2.4 Paimenkoirien vaikutus työmäärään

Lammaskoirat – sekä paimentavat että vartioivat tyypit – ovat erittäin tehokkaita karjan siirtämisessä tai suojelussa. Karjaa on turvallisempaa siirtää paimenkoirien avulla kuin ihmisten, sillä koirat ovat nopeita vaikuttamaan vauhkoontuneen karjalauman suuntaan. Ne ovat myös näppäriä tähtäämään vastahakoiset eläimet aitaukseen tai muuttamaan itsenäisen yksilön mieltä. Lammaskoirat laajentavat paimenen hallintaa karjaan säästäten aikaa, energiaa ja eläimiä. Monet karjankasvattajat, jotka käyttävät koiria – sekä paimentavia että suojelevia – vahvistavat että ”Ilman koiria olisimme pois bisneksestä”. (Coppinger & Coppinger 2007, 210.)

Warén-Backström (2008, 5) kirjoittaa Työtehoseuran tutkimuksessa, että lampaiden kuljetus laitumelle kestää yhdeltä koiralta ja yhdeltä ihmiseltä noin 12,6 minuuttia ja koiralta sekä kahdelta ihmiseltä 22,2 minuuttia. Lampolaan vieminen kestää yhdeltä koiralta ja yhdeltä ihmiseltä noin 11,4 minuuttia, kun taas koiralta ja kahdelta ihmiseltä 22,6 minuuttia. Tutkimuksessa ei kerrottu muita muuttujia tai tarkemmin kuljetusaikojen mittaamisesta tai tutkimustilanteista. Kerrottujen tietojen perusteella näyttäisi, että ihmisten määrän lisääntyminen lisäisi työmenekkiä verrattuna siihen, että samaan tehtävään kuluu vähemmän aikaa yhdeltä ihmiseltä koiran kanssa. Arnottin ym. (2015, 14) tutkimuksen mukaan Australiassa mediaanityömäärä koirien työpäiville yhdessä viikossa työhuippujen aikana oli viisi sekä mediaanilukumäärä koirien työtunneille työhuippujen aikana oli neljästä kuuteen tuntia päivässä.

2.5 Low Stress Stockhandling -tekniikka

Perustana Low Stress Stockhandling -tekniikalle ovat eläinten 4 perusvaistoa, jotka selittävät mitä eläimet haluavat ja miksi ne käyttäytyvät tietyllä tavalla. Lisäksi on 7 periaatetta, jotka kertovat kuinka voimme työskennellä eläinten kanssa niiden luonnollisten vaistojen avulla ja tuottaa vähäistä stressiä. Tutkimukset osoittavat, että yksi merkittävimmistä syistä lihan laadun heikkenemiseen on karjan huono käsittely. Eläimiä voidaan siirtää minimaalisella voimalla. (Low Stress Stockhandling 2013.)

Edwardsin (2017) kirjoittamasta artikkelista selviää, että neljällä vaistolla tarkoitetaan eläinten liikuttamista suuntaan johon ne katsovat, paimennettavien eläinten halua seurata muita eläimiä sekä sitä, että eläinten pitää nähdä mikä painostaa niitä ja mistä ne voivat löytää vapautta. Nämä toimivat seitsemän periaatteen kanssa joita ovat:

1. Eläimen pakoalueen kunnioittaminen
2. Kehonkielen kautta kommunikoiminen
3. Jatkuva paine
4. Paineen lisäämisen ja vähentämisen oikea ajoitus
5. Lauman johtajan löytäminen
6. Sijainti määrittää reaktion
7. Eläimen kuuntelu

Anderssonin (2015, 24–25) tutkielmassa tutkittiin kuinka lampaiden käytös ja syke muuttuivat liikutettuina koulutettujen tuttujen ja vieraiden lammaskoirien avulla. Tutkimuksessa lampaat reagoivat samalla lailla kaikkiin koiriin alussa ja katsoivat kun koira alkoi lähestyä niitä. Koiran tullessa lähemmäs lampaat kerääntyivät yhteen ja jos koira jatkoi lähestymistä, ne alkoivat liikkua pois. Jos koira lähestyi lampaita nopealla vauhdilla, lampaat alkoivat juosta pois. Jos koira lähestyi lampaita rauhallisesti pää alhaalla katsoessaan niitä, myös lampaat kävelivät rauhallisesti. Jos koiran katse häiriintyi koiran katsoessa muualle, lampaat alkoivat juosta pois.

Karlssonin ([viitattu 11.1.2021]) mukaan paimennuksessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että lampaat ymmärtävät, ettei niistä tule koiran saalista väistäessään sitä. Yhtä lailla myös paimenkoiran tulisi kunnioittaa lampaiden turvaetäisyyttä. Optimaalinen tulos lampaan ja koiran väliselle vuorovaikutukselle olisi, että lampaat pysähtyvät ja kävelevät pois koiran luota pakenemisen ja puolustautumisen sijaan. Lampaiden ja koirien keskinäisen kunnioituksen tulisi siis olla kunnossa ja jos lampaita ei ole ennen paimennettu koiria apuna käyttäen, lampaat tulee totuttaa siihen. Koiriin tottumattomat lampaat saattavat siis stressaantua paimennuksesta.

3 KUSTANNUKSET

Paimenkoirien hankintaan, ylläpitoon, eläinlääkärikuluihin ja koulutukseen liittyviä kustannuksia ei ole tutkittu kovin paljoa. Australiassa on tehty joitakin tutkimuksia, joissa on laskettu karjakoirien taloudellista arvoa ja sitä kautta myös niihin liittyviä erilaisia kustannuksia Australian dollareissa. Vuoden 2021 tammikuussa 1 euro vastasi noin 1,58 Australian dollaria (Suomen Pankki 2021).

3.1 Hankintakustannukset

Australialaisen tutkimuksen vastaajien perusteella vain 27 prosenttia tällä hetkellä työkäytössä olevista koirista olivat nykyisen omistajansa kasvattamia. Ulkoisesti hankituille koirille mediaani hankintahintaväli oli ”vähemmän kuin 500AU\$”, jonka perusteella 69 prosenttia koirista oli ostettu tuolla hinnalla. (Taulukko 1; Arnott ym. 2014.)

Taulukko 1. Hankintahintavälit tutkimukseen osallistuneista koirista (Arnott ym. 2014).

Hankintahintaväli 1312 ulkoisesti hankitulle koiralle (ei omakasvattama) ja tällä hetkellä työkäytössä oleville	
Hankintahinta (AU\$)	Suhteellinen frekvenssi (%)
0	35
< 500	34
500 - 1000	21
1001 - 2000	6
2001 - 5000	3
> 5000	0,7

Suomen Paimenkoirayhdistyksen sivuilta löytyy hintaesimerkkejä 1-vuotiaasta 3-vuotiaaseen koiraan. Paimenkoiran koulutustaso vaikuttaa sen hintaan. Koiran koulutustaso on A, kun se on syttynyt paimennukseen ja sen koulutus voidaan aloittaa. Koulutustaso B tarkoittaa, että koira on alkeiskoulutettu eli se pystyy hakemaan ja kuljettamaan laumaa. Koiran koulutus on aloitettu, mutta käskyt toimivat vielä koiran vaiston mukaan. C-tasolla koira on peruskoulutettu, paimennuksen perusrata tehty

tai sillä on 60 pistettä 1. luokan paimennuskilpailusta. C-tason koira tottelee myös vaistonvastaisesti annettuja ohjeita. D-koulutustasolla koira on koulutettu pidemmälle ja edellisen lisäksi se on tehnyt useamman vuoden hyvin töitä tai saanut vähintään 60 pistettä 2. luokan kilpailussa. D-tason koira pärjää töissä hyvin. (Taulukko 2; Pentuvälitys, [viitattu 9.11.2020].)

Taulukko 2. Paimenkoirien hintaesimerkkejä (Pentuvälitys, [viitattu 9.11.2020]).

Koiran ikä	Koulutustaso	Hinta
1-vuotias	B) tason koira	n. 2200 e + alv (925 + 250 + 200 + 850)
1 ½-vuotias	C) tason koira	n. 2800 e + alv (925 + 400 + 225 + 1300)
	D) tason ja/tai jalostuskelpoinen koira	3500 e + alv, molemmat 4500 e + alv
3-vuotias	A) tason koira	500-1000 e + alv

B- ja C-tason koirien perässä on merkitty sulkuihin, mistä koiran hinta muodostuu. Ensimmäisenä on koiran ostohinta, joksi on merkitty 925 euroa ja toisena on se, paljonko koiran ruokintaan on mennyt kustannuksia siihen asti. Kolmannessa kohdassa ovat koiran terveydenhoitoon kuluneet kustannukset ja viimeisenä koiran hoito-, tapa- ja paimennuskoulutukseen kuluneet kustannukset. Laskukaavat kustannuksille löytyvät Suomen Paimenkoirayhdistyksen pentuvälitys -sivulta sekä alempana olevasta taulukosta.

Suomen Paimenkoirayhdistyksen välityksessä oleville pennuille saa yleensä paimennustakuun. Tällöin ostaja voi palauttaa koiran myyjälle, jos se ei 18 kk:n ikään mennessä ole osoittanut synnyntäistä paimenvaistoa ja on siten todettu olevan mahdoton kouluttaa paimentavaksi työkoiraksi. Myyjä joko palauttaa kauppahinnan kokonaisuudessaan tai antaa tilalle uuden pennun, mutta ennen kaupan purkua myyjällä on mahdollisuus ottaa koira koulutettavakseen määräajaksi. (Pentuvälitys, [viitattu 15.9.2020].)

3.2 Ylläpito- ja eläinlääkintäkustannukset

Arnottin ym. (2015, 13) tutkimuksen mukaan mediaanikustannus yhtä koira kohti ruokinta- ja perusterveydenhoitokustannuksista oli vastaajien arvioimana \$400-

\$800 vuodessa. 77 prosenttia vastaajista raportoi näiden ylläpitokustannusten olevan \$800 tai vähemmän. Mediaaniarvio eläinlääkinnällisistä kuluista yhtä työskentelevää koira kohti viimeisen viiden vuoden aikana oli \$500, koskien 80 prosenttia vastaajien yhteensä 1806 koirasta.

Suomen Paimenkoirayhdistys on arvioinut yli 2-vuotiaan peruskoulutetun paimenkoiran kuluja sivuillaan. Taulukossa on otettu huomioon pennun hinta, ruokinta, rokotukset, madotukset ym. terveyden hoito sekä hoito-, tapa- ja paimennuskoulutus. Taulukkoon on laitettu myös laskukaava, jonka perusteella ruokintaan ja hoito-, tapa- ja paimennuskoulutuksen kulut on laskettu. (Taulukko 3; Pentuvälitys, [viitattu 9.11.2020].)

Taulukko 3. Yli 2-vuotiaan peruskoulutetun paimenkoiran kulut (Pentuvälitys, [viitattu 9.11.2020]).

Pennun hinta	850-1000 e + alv
Ruokinta	450-550 e + alv (2,4-2,9 e/kg x 0,27kg x 700 vrk)
Rokotukset, madotukset ym. terv. hoito	200-250 e + alv
Hoito-, tapa- ja paimennuskoulutus *	1750 e + alv (2,5e/vrk x 700 vrk) (vertaa hoitomaksu koiratarhalla 20e/vrk)
Yhteensä:	3250-3550 e + alv

* Sinä aikana, kun ruokkii ja opettaa koira, voisi tehdä jotain kannattavampaa työtä, joka jää silloin tekemättä tai jonka tekemisestä joutuu maksamaan silloin toiselle

Koira suositellaan rokotettavaksi penikkatautia, parvovirusta, kennelyskää ja raivotautia eli rabiasta vastaan. Pentuvuotena koira saa kolme rokotusta, varhaisrokotuksen 7–9 viikon iässä nelosrokotteen 12 viikon iässä sekä tehosterokotteen 16 viikon iässä, jolloin voidaan samalla antaa myös rabiesrokote. Lisäksi koira saa vielä 1 vuoden täytettyään tehosterokotteet. Aikuista koira ei tarvitse rokottaa yhtä usein. Koiran voi rokottaa vuosittain, jos haluaa rokottaa sen kennelyskää vastaan, mutta se ei ole pakollista. Muuten aikuinen koira rokotetaan 3 vuoden välein penikkatautia, tarttuvaa maksatulehdusta, parvovirusta ja rabiasta vastaan. (Koiran rokotukset, [viitattu 7.12.2020].)

Kasvattaja huolehtii yleensä koiranpennun ensimmäisistä madotuksista, sillä samalla lääkitään myös pentujen emä. Tämän jälkeen pennulle voidaan antaa matolääkitys 1 kuukauden välein puolen vuoden ikään asti tai vaihtoehtoisesti tutkia ulostenäyte 3 ja 4 kuukauden iässä, jotta nähdään, onko lääkitystarvetta. Matolääkkeitä voi ostaa eläinlääkäriltä potilaskäynnin yhteydessä tai apteekista ilman reseptiä. Perinteisesti matolääkitys on annettu aikuiselle koiralle kaksi kertaa vuodessa eli myöhään syksyllä ja keväällä. Nykyään uudempi ohje on korvata aikuisten koirien rutii-nimatolääkitykset ulostetutkimuksilla, jotta tiedetään, onko tarvetta lääkitykseen. Tutkimus tehdään vähintään kerran vuodessa, nuorella koiralla tiheämmin. Metsästävien, tiineiden ja matkustavien koirien madotukset eroavat hieman normaalitilanteista. (Pieksämäen pieneläinklinikka, [viitattu 7.12.2020].)

Suomen Paimenkoirayhdistyksen jalostuskoiraluokkaan hyväksytyiltä koirilta vaaditaan sekä bordercollieiden että kelpieiden osalta lonkkakuvaustulos A tai B. Lisäksi kelpieillä 1.7.2015 jälkeen lonkkakuvatuilta koirilta vaaditaan myös selän LTV-kuvaustulos. Vuoden 2020 alusta jalostustoimikunta suosittelee myös, että kaikkien bordercollieiden selät kuvataan ennen toista pentuetta. Lonkkakuvaus ei ole pakollinen, jos koiraa ei aiota käyttää jalostukseen, mutta lonkkakuvauksista saa hyödyllistä tietoa myös koiran harrastus- ja työkäyttöä ajatellen. Koiran tulee olla kuvaushetkellä vähintään 12 kuukauden ikäinen. (Terveystutkimukset, [viitattu 7.12.2020].)

3.3 Koulutuskustannukset

Arnottin ym. (2015, 13) tutkimuksen mukaan koulutuskustannukset koskivat 93 prosenttia vastaajien työkäytössä olevista koirista. Vastaajien koirista vain 7 prosenttia oli ostettu täysin koulutettuina. Mediaaniaika vastaajien karjatyökoirille tulla koulutetuiksi päteviksi oli 12 kuukautta. Tuon koulutusajan aikana harjoittelun kesto ja säännöllisyys vaihteli ”vähemmän kuin 15 minuuttia, vähemmän kuin kahdesti viikossa yhteen tuntiin, useammin kuin kerran päivässä”. Kuitenkin noin 5 prosenttia vastaajista kertoi, että he eivät olleet varanneet erityisiä harjoitusaikoja. Tämän työssä harjoittelun mediaanikoulutuksen kestoksi ja säännöllisyydeksi arvioitiin 15 minuuttia, vähemmän kuin kahdeksan kertaa kuukaudessa. (Taulukko 4; Arnott ym. 2014.)

Taulukko 4. Koulutuskustannukset (Arnott ym. 2014).

Laskelma mediaanikustannuksesta, joka käytetty koiran kouluttamiseen päteväksi				
Mediaani koulu- tuksen toistu- vuus kuukau- dessa	Mediaanikoulutuksen kesto (h)	Mediaaniaika pä- teväytymiseen (kuukausia)	Tuntikustannus (AU\$)†	Yh- teensä
4†	0,25	12	20	AU\$240

† Keskiarvo mediaanikoulutuksista 0-8 koulutuksesta kuukaudessa;
‡ Mediaani maataloustyöntekijän palkka (Payscale 2013).

3.4 Kustannukset paimenkoiran elämän ajalta

Arnottin ym. (2014) tekemän tutkimuksen mukaan mediaanikustannus karjatyökoiran omistamisessa sen työelämän aikana oli \$7763. Koiran tekemän työn arvoksi tällä ajalla arvioitiin \$40 000. Tällöin karjatyökoirat tyypillisesti tuottivat omistajilleen 5,2 kertaisen sijoitetun pääoman tuoton. (Taulukko 5; Arnott ym. 2014.)

Taulukko 5. Arvio paimenkoiraan kohdistuvan investoinnin mediaanista (Arnott ym. 2014).

Arvio elinikäisen paimenkoiraan kohdistuvan investoinnin mediaanista		
Kustannukset	Laskelma	Yhteensä (AU\$)
Hankinta	AU\$250	250
Ylläpito	AU\$600 x 10 vuotta†	6000
Eläinlääkintä	AU\$100 x 10 vuotta†	1000
Koulutus	AU\$20 per h kuukausi x 12 kuukautta‡	240
Poistuma	AU\$1,090 x 0,25#	273
Yhteensä		7763

† Mediaani eläköitymisikä;
‡ Katso taulukko 2;
Karsiminen: onnistumissuhde 1:4.

Työkoiran elämänajan kustannukset Arnott ym. (2014) laskivat toisessa tutkimuksessaan taulukkoon, jossa koiran työvuosien määräksi oletettiin vastaajien vastauksien perusteella 10 vuotta. He myös arvioivat työkoirien työn tuntipalkaksi \$20 tunnilta sen ollessa mediaanipalkka australialaiselle maataloustyöntekijälle. Sijoitetun pääoman tuotto työkoirille laskettiin käyttämällä resurssien tuotoksena 40 000 australian dollaria. (Taulukko 6; Arnott ym. 2014).

Taulukko 6. Laskelma sijoitetun pääoman tuotosta paimenkoirilla (Arnott ym. 2014).

Laskelma paimenkoiran käyttöiän mediaaniarvosta					
Tunteja/pv	Päiviä viikossa	Viikkoja vuodessa	Vuosia	Palkka (AU\$/h)	Yht. (AU\$)
5†	5	8‡	10§	20#	40000

† Keskiarvo mediaani työskentelytunneista päivässä;
‡ Oletus kahdeksasta karjankäsittely tehtävästä vuodessa (Australian Wool Innovation 2008), tyypillisesti yksi viikko yhdelle tehtävälle (Hall et al 2012);
§ Mediaani eläköitymisikä;
Mediaanipalkka maataloustyöntekijälle (Payscale 2013).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuskysymykset ja menetelmien valinta

Vilkan (2007, 14) mukaan määrällinen tutkimusmenetelmä eli kvantitatiivinen menetelmä on tutkimustapa, jossa tietoa tarkastellaan numeerisesti. Tutkittavia asioita ja niiden ominaisuuksia siis käsitellään yleisesti kuvaillen numeroiden avulla. Heikkilän (2015, 15) mukaan määrällisen tutkimusmenetelmän avulla selvitetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä. Kvantitatiiviseen tutkimukseen tarvittavat tiedot voidaan kerätä itse, tai hankkia ne erilaisista muiden keräämistä tilastoista, rekistereistä ja tietokannoista.

Heikkilän (2014, 15–16) mukaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta, ja siinä rajoitutaan yleensä pieneen määrään tapauksia. Ne kuitenkin pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään vähemmän strukturoidusti kuin kvantitatiivisessa.

Tässä opinnäytetyössä tutkimusmenetelmänä käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimuksen tavoitteina oli selvittää vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Vähentääkö paimenkoiran käyttö työmäärää ja työhön kuluvaa aikaa tiloilla?
2. Millaisia kustannuksia paimenkoirista aiheutuu tiloille?

4.2 Työmenekin seuranta -lomake

Työmenekin tiedonkeruutavaksi päätettiin valita työmenekin seuranta -lomake (Liite 1). Excel-lomakkeeseen oli merkitty päivämääriä valmiiksi aikavälille 9.7.2020–11.9.2020 sekä joitakin työtehtäviä, joissa paimenkoiria voidaan käyttää lammastiloilla. Paimenkoiria omistavia tilallisia lähestyttiin kaavakkeella SPKY Keskustelupalsta -nimisen Facebook-ryhmän kautta heinäkuussa. Lomakkeen lisäksi mukana oli saatekirje, jossa kerrottiin lomakkeesta ja sen kuuluvan osaksi opinnäytetyötä ja

julkaistavia tietokortteja (Liite 2). Lomakkeen täyttämisen suunnitelmallinen aika tiloille oli 9.7.2020-11.9.2020.

Työmenekin seuranta -lomakkeesta saatiin tietoa siitä, missä työtehtävissä koiria oli käytetty tiloilla. Siitä saatiin myös selville, kauanko koira oli tehnyt silloin töitä minäkin työtehtävän aikana sekä paljonko koira oli yhteensä tehnyt töitä lomakkeen täyttämisen aikavälillä. Tässä pitää kuitenkin ottaa huomioon, että koira ei välttämättä ollut tehnyt töitä joka päivä tai lomaketta ei ollut välttämättä täytetty ihan joka päivä.

4.3 Haastattelut

Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 44–48) mukaan käytetyin haastattelulaji on lomakehaastattelu, joka tapahtuu lomakkeen mukaan. Lomakehaastattelussa kysymysten ja väitteiden muoto ja esittämisjärjestys on täysin määrätty. Strukturoidun haastattelun suurimpana vaikeutena on haastattelulomakkeen ja kysymysten muotoilu. Teemahaastattelu ei ole täysin vapaa kuten syvä haastattelu, mutta siitä puuttuu lomakehaastattelun kysymysten tarkka muoto ja järjestys.

Haastattelut pidettiin etänä joko Microsoft Teamsin välityksellä tai puhelimella. Haastattelut olivat tyyliltään enemmän lomakehaastatteluita kuin teemahaastatteluja ja ne pidettiin etänä Covid-19-viruksen takia. Haastattelut myös nauhoitettiin, jotta ne olisi helpompi kirjoittaa puhtaaksi jälkikäteen. Kaikissa haastatteluissa oli käytössä samat haastattelukysymykset (Liite 3). Haastattelukysymykset lähetettiin ennen haastattelua haastateltaville, jotta he voisivat halutessaan valmistautua etukäteen. Omassa seurantalistassani oli joitakin kysymyksiä, joita haastateltavat eivät nähneet, jotta pystyin tarkentamaan kysymyksiä tarvittaessa ja tarkistamaan tuliko kaikkiin kohtiin vastaukset.

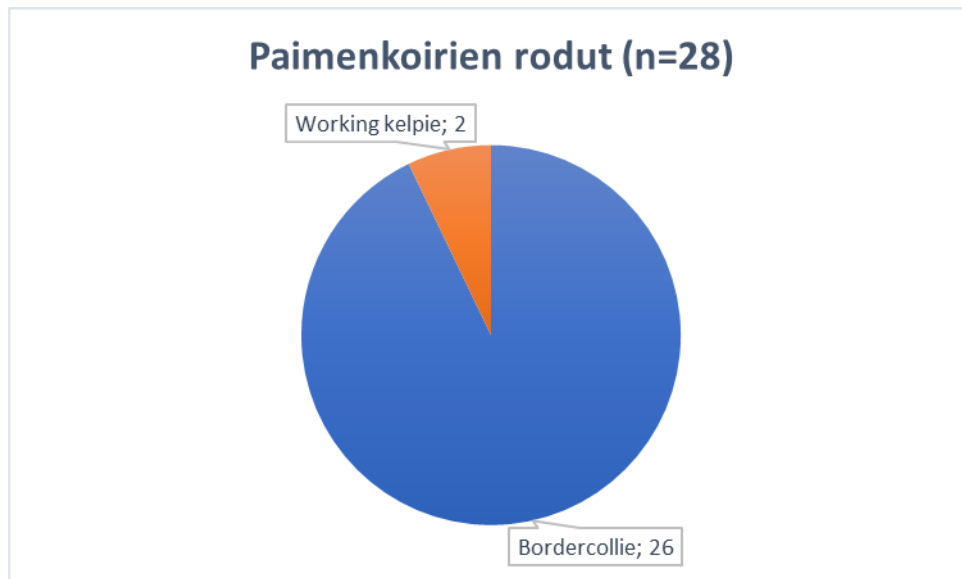
Vastauksia pystyttiin käsittelemään Excelillä, jonka avulla laskettiin keskimääräisiä arvoja esimerkiksi koirien kustannuksista. Excelin avulla vastauksista pystyttiin tekemään myös kuviot, joista tieto on nopeasti ja helposti ymmärrettävissä.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Tilojen taustatiedot

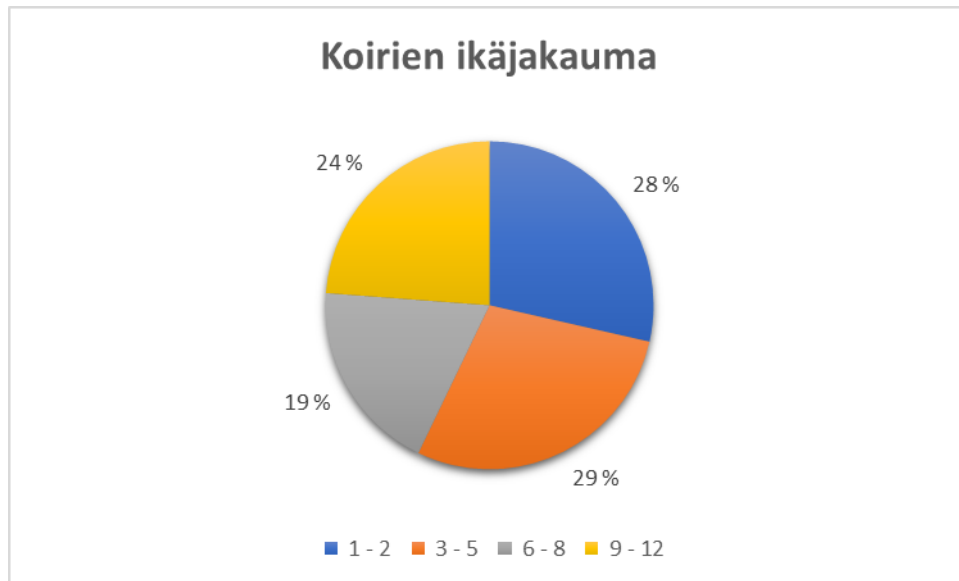
Opinnäytetyössä haastateltiin 6 lammastilaa eri puolilta Suomea. Uuhien määrä tiloilla vaihteli 80-290 välillä ja vuodessa tiloilla syntyvien karitsojen määrä vaihteli 120-500 välillä. Pässien määrä tiloilla vaihteli 4 pässistä 70 pässiin. Viidellä kuu-desta tilasta lampaat olivat tilan päätuotantosuunta tai yksi sellainen. Muita tuotan-tosuuntia tiloilla olivat metsätalous ja kasvinviljely. Yhdellä tilalla lampaat olivat si-vutuotantosuunta ja lisäksi tilalla oli emolehmiä, pihvinautakasvatusta ja metsäta-loutta.

Paimenkoirien määrä tiloilla vaihteli 1–10 koiran välillä. Paimenkoiria tiloilla oli yh-teensä 28 kappaletta. Bordercollieita koirista oli 26 kappaletta ja working kelpieitä 2 kappaletta. Muita paimenkoirarotuja haastatteluun osallistuneilla tiloilla ei ollut käy-tössä. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Paimenkoirien rodut tiloilla.

Paimenkoirien iät tiloilla vaihtelivat 1-vuodesta 12-vuoteen. Enemmistö koirista oli 3–5-vuotiaita 29 prosentilla sekä 1–2-vuotiaita 28 prosentilla. (Kuvio 2.)

Kuvio 2. Koirien ikäjakauma.

Koirista oli eniten työkäytössä 3–5 ja 6–8-vuotiaita koiria. 1–2-vuotiaita koiria oli myös työkäytössä, mutta ne olivat vielä osin koulutuksessa. 9–12-vuotiaat koirat olivat terveyden salliessa vielä työkäytössä, mutta ne eivät välttämättä enää tehneet aivan kaikkia työtehtäviä, joita tiloilla oli. Kaikilla tiloilla koirat olivat työkäytössä niin kauan kuin niiden terveys sen sallii, yleensä noin 10-vuotiaaksi asti. Yhdellä tilalla koirat olivat töissä noin 8-vuotiaaksi asti ja eläköityivät työkäytöstä ennen 10-vuoden ikää. Perusteeksi tähän kerrottiin, että emolehvät kuluttavat koiria enemmän eli käyttö kuluttaa ne hajalle niin että koirat ovat eläkekunnossa jo aiemmin.

5.2 Työtehtävät, työkäytön jakautuminen ja työmenekki

Paimenkoirien työkäyttö jakautui tiloilla tasaisesti sekä laidun- että sisäruokintakaudelle. Koiria käytettiin tiloilla apuna kaikissa kyselykaavakkeessa etukäteen mainituissa työtehtävissä. Paimenkoira oli jokaisella kuudesta tilasta helpottanut töiden tekemistä sekä vähentänyt työhön kuluvaan aikaa. Tehtävistä on hankalaa sanoa, kauanko niiden tekemiseen kuluu aikaa koiran kanssa, koska tilanteet vaihtelevat kuten myös eläinten määrä. Työmenekin seuranta -lomakkeita saatiin takaisin täytettynä yksi kappale.

Taulukkoon 7. on koottu joitakin työtehtäviä sekä vaihteluväli niihin käytetyistä ajoista minuutteina. Ajat on koottu eri tiloilta työmenekkilomakkeesta sekä haastatteluista. Kohdassa lampaiden siirrot paikasta toiseen on ollut vaihtelevia kohteita, joiden välillä lampaita on siirretty ja siihen on voinut sisältyä myös lampaiden kuljettamista esimerkiksi peräkärryn avulla. Tehtäviin kulunut aika on mietitty siten, että kauanko koira on ollut mukana tehtävän aikana ja tehnyt töitä. Arviolta koirien kerrottiin olevan mukana töissä kesällä noin 2 tuntia laidunkierroksen ajan ja talvella lampolassa noin 3–4 tuntia. Töiden tekeminen on siis kesällä intensiivisempää ja talvella hieman rennompaa, mutta kestää pidempään.

Eläinmääriä tehtävien yhteydessä ei otettu puheeksi tarkemmin. Pari haastateltavaa kuitenkin arvioi niitä miettiessään työtehtäviin kuluvia aikoja. Esimerkiksi 40 uuhien ja 80 karitsan lauman kuljettamiseen 1,5 kilometrin matkalla menee noin 15 minuuttia yhden koiran kanssa. Kesäkaudella tilan 200 uuhta on jaettu kolmeen tai neljään laidunporukkaan ja arvio oli, että yhden porukan siirtämiseen kuluu noin 10 minuuttia, jos siirto on vain aidan toiselle puolelle. Pidemmällä matkalla siirtoihin voi kulua myös tunti, joka riippuu siirtomatkan pituudesta.

Taulukko 7. Työtehtäviä ja niihin käytetty aika.

Työtehtävä	Käytetty aika (min)
Lampaiden siirrot paikasta toiseen	10-140
Ruokinta (karsinaa kohti)	15-30
Kuivitus	30-60
Lampaiden kerääminen laitumelta	60
Madotukset	20
Punnitukset	30-100
Laitumelta toiselle siirto	15-60
Pitkän matkan siirto (3-4 km)	60
Teuraskuorman lastaus	15-60
Eläinten tarkistus laitumella/perinnebiotoopilla	15-60

Haastatteluissa koiran työtehtävistä ja töiden helpottamisesta puhuttaessa esimerkiksi nousi esiin monen tilan kohdalla lampaiden hakeminen suurelta alalta, esimerkiksi metsäiseltä perinnebiotoopilta tai saaresta. Ilman koira lampaita saisi etsiä ja hakea perinnebiotoopin alueelta tunteja, koska lampaat voivat kiertää karkuun. Koira löytää lampaat isoltakin alalta paljon ihmistä nopeammin. Yhdellä tilalla tässä

käytettiin lisäksi apuna tutkapantaa, joka laitettiin koiralle ja seurattiin sen avulla, mistä koira löytää lampaat. Koiran pysähdyttyä ja löydettyä lampaat, sille vihellettiin pillillä ohjeita, mitä seuraavaksi pitää tehdä.

5.3 Koirien koulutus paimeneksi

Paimenkoirien koulutuksen suhteen haastateltavat olivat melko samaa mieltä. Koirien koulutuksessa tulee myös ottaa huomioon, että kaikki koirat ja ihmiset ovat erilaisia. Jokaisesta koirasta ei välttämättä tule paimenta eikä jokaisesta ihmisestä ole välttämättä koiranohjaajaksi. Ihmisen olisi hyvä ensimmäisen koiran kanssa käydä kursseilla sekä valmistautua siihen että koiran opetus paimeneksi vaatii paljon työtä.

Paimenkoiran sytyttelyn paimennukseen voi aloittaa puolivuotiaana, mutta varsinainen koulutus aloitetaan vasta noin 1-vuotiaana. Ensin koira oppii perusasioita paimennuksesta, muun muassa sen että lampaita kohti ei saa hyökätä ja niitä ei saa purra, oppii kaartamaan rauhassa ja keräämään lauman. Monella tilalla koirat ovat nuorenaakin mukana työtilanteissa ja opettelevat myös sitä, että vaikka lampaita olisi jossain niin niitä ei saa paimentaa ilman lupaa, sekä rauhassa niiden lähellä olemista.

Haastatteluissa selvisi, että varsinaiset koulutustilanteet tulisi pitää lyhyinä, nuorella koiralla noin 10–15 minuuttia ja vanhemmalla noin 20 minuuttia. Koirien koulutuskertojen määrä vaihteli muutamasta kerrasta viikossa muutamaan kertaan kuukaudessa. Nuoria koiria olisi hyvä kouluttaa 1–2 kertaa viikossa aluksi ja myöhemmin 2–4 kertaa viikossa, jos on joku asia jota koiran kanssa työtetään. Nuorella koiralla harjoitusten tulisi olla onnistuneita, koska koirat oppivat onnistumisista.

Sporttirakin (2017) sivuilta löytyy käyttäytymistutkija Katriina Tiiran haastattelu, jossa kerrotaan, että jotta oppimista voi tapahtua, tulee koulutustilanteesta jäädä muistijälki koiralle. Koirat muistavat asioita pääsääntöisesti hyvin, mutta riippuu kuitenkin tapahtuman merkityksestä koiralle, miten iso muistijälki siitä jää. Pärssisen (2018) mukaan vain onnistumisen toistaminen vahvistaa oikeanlaista oppimista, ei virheiden tekeminen. Opettamisen kannalta on usein järkevää pyrkiä siihen, että asiat opetetaan mahdollisimman oikein vähillä väärillä toistoilla. Tällöin aivoihin jää

voimakas muistijälki siitä, miten se asia kuuluu tehdä, mistä palkkion sai. Koiralle on helpompi opettaa asia oikein ja käyttää siihen 100 toistoa kuin opettaa sitä hieman väärin ja sitten käyttää asian korjaamiseen 200 toistoa. Pärssinen (2011) kertoo myös, että virhe silloin tällöin ei pilaa koulutusta, vaan joskus jopa auttaa siinä. Koulutukseen ei kuitenkaan saa sisältyä liikaa virheitä ja virheen jälkeen pitäisi saada aikaan virheetön suoritus, ei uutta virhettä. Peuran ([viitattu 25.1.2021]) mukaan koiraa kannattaa enemmän treenata usein ja pienissä pätkissä. Näin koiran viretila pysyy hyvänä ja koiralla on välissä aikaa 'hauduttaa' oppimaansa, sillä koira vaatii unta ja lepoa oppiakseen.

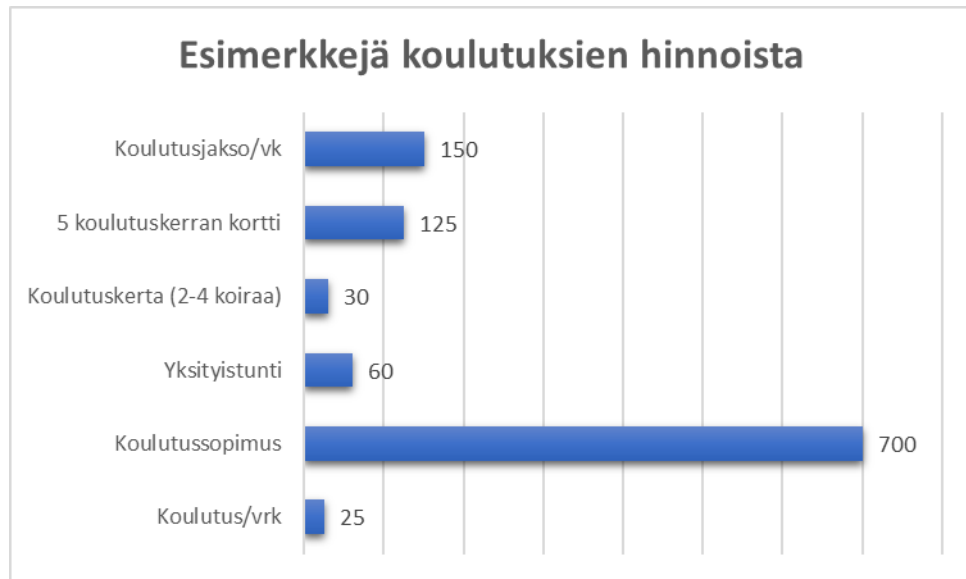
1–2-vuotiaana koira alkaa yleensä saamaan lisää vastuuta tilan töissä ja opettelee rutiinitehtäviä. Nuoren koiran kanssa pitää kuitenkin yleensä tehdä enemmän töitä myös itse verrattuna vanhempaan koiraan, joka osaa jo tehdä enemmän ja johon pystyy luottamaan. Riippuen koulutustahdistasta sekä koirasta, joku koira voi olla niin sanotusti toimiva paimenkoira jo 3-vuotiaana, mutta noin 4-vuotiaana koira kykenee viimeistään kaikkiin töihin tilalla.

5.4 Paimenkoirien koulutuspalvelut

Kolmella tilalla kuudesta tarjottiin myös paimenkoirien koulutusta ja kursseja. Koulutukseen oli eri vaihtoehtoja, omistaja voi mennä koiran kanssa tilalle harjoittelemaan paimennusta ohjauksessa ja kahdella tilalla vaihtoehtona oli koulutus sopimus tai koulutusjakso. Lisäksi tiloilla järjestettiin kursseja ja kilpailuja paimennuksessa.

Taulukossa 8. on esitetty hintoja joillekin koulutuspalveluille. Eri paimenkoirakouluttajilla on erilaiset hinnastot tarjoamilleen palveluille ja palvelut eivät ole samanlaisia, joten hinta ja muut tiedot tulee tarkistaa aina omalta kouluttajalta. Koulutusjakson hinta voi olla joko vuorokausi- tai viikkokohtainen ja koulutusjakson pituus vaihtelee sen mukaan, mitä koiran omistaja sopii kouluttajan kanssa.

Taulukko 8. Esimerkkejä koulutuspalveluiden hinnoista.

Koulutusjaksolla koira viedään kouluttajan luokse tietyksi ajanjaksoksi koulutukseen. Lisäksi on tarjolla yksityistunteja sekä koulutuskertoja, joissa molemmissa omistaja pääsee treenaamaan koiransa kanssa paimennusta ohjauksessa. Yhdellä tilalla oli mahdollista ostaa myös koulutussopimus samalla kun osti tilalta paimenkoiranpennun. Koulutussopimuksen avulla omistaja pääsee paimenkoiransa koulutuksessa paremmin liikkeelle.

5.5 Kustannukset

Paimenkoirista aiheutuvat kustannukset vaihtelivat tiloilla jonkin verran. Koiran hankintahinta oli useimmiten 1200 euroa + arvonlisävero, jos koira oli hankittu luovutusikäisenä pentuna viime vuosina (Taulukko 9). Kahdella kuudesta tilasta oli hankittu myös vanhempia koiria niiden iän vaihdellessa 1,5-vuotiaasta 3-vuotiaaseen. Tällöin koiran hinta oli 2500–3500 euroa, riippuen siitä minkä ikäinen koira oli ja miten pitkälle se oli koulutettu ennen ostamista.

Taulukko 9. Kulut yhtä koiraa kohti vuodessa.

Kulut yhtä koiraa kohti	€/vuosi
Koiran hankintahinta	1240-3500*
Ruokinta, hoito	25-300
Eläinlääkintäkulut	100-200
Vakuutus	150-250

* maksetaan vain koiraa hankittaessa

Koirien ruokinta- ja hoitokulut vaihtelivat 25 eurosta 300 euroon. Suurimmat erot tulivat siitä, millaista ruokaa koira söi. Jotkut ostivat koirille halvempaa nappulaa ja lisäksi koirat söivät kotiruokaa eli esimerkiksi omaa lampaanlihaa, jolloin ruokinasta ei aiheutunut niin paljon kustannuksia kuin jos koirat olisivat syöneet pelkästään kaupasta ostettua ruokaa. Jos koirat söivät paljon tilan omaa lampaanlihaa, ei ruokintakustannuksissa näy kuin kaupasta ostetun kuivaruoan hinta. Haastatellut eivät olleet määrittäneet omalle lampaanlihalle hintaa. Omallakin lihalla on silti aina jokin hinta. Tilastotietokannan ([viitattu 25.1.2021]) mukaan keskimääräinen tuottajahinta karitsanlihalle oli vuonna 2019 3,77 euroa kilolta, karitsan ja muiden lampaiden lihan hinta oli keskimäärin 3,14 euroa kilolta ja muiden lampaiden lihan hinta 0,75 euroa kilolta.

Hoitokulut vaihtelivat jonkin verran. Vaihtelu johtui siitä, että haastatelluilla oli eri käsityksiä siitä, mitkä kulut laskettiin kuuluvaksi hoitokuluihin. Eläinlääkintäkulut vaihtelivat myös paljon, joinakin vuosina eläinlääkärikuluja ei ollut oikeastaan lainkaan ja joinakin vuosina niihin saattoi mennä enemmänkin rahaa. Rokotus- ja madouskulut olivat säännöllisimmät eläinlääkärikulut tiloilla ja lisäksi esimerkiksi punkkikarkotteet. Isompia eläinlääkärikustannuksia oli ollut harvoin kaikilla tiloilla, mutta klinikkareissun hinta voi olla 200–400 euroa tai enemmän.

Muita kuluja koirien hoidossa olivat esimerkiksi vakuutus, joiden kustannukset vuodessa vaihtelivat 150 eurosta 250 euroon. Osalla tiloista ei ollut otettu vakuutuksia koirille, jos koiria oli enemmän, koska ne koettiin turhaksi kulueräksi. Lisäksi osa käytti koiraa hieronnassa isompien kolausten jälkeen tai jos sen liikkumisessa tai työskentelyssä tapahtui muutos.

Kaikilla tiloilla koulutettiin tilan töissä käytettävät paimenkoirat itse ilman ulkopuolista koulutusapua. Koulutuskustannuksia ei siis varsinaisesti ollut, jos omalle työlle koiran koulutuksessa ei laskettu hintaa. Omalla työllä on kuitenkin aina jokin hinta, jonka maatalousyrittäjä määrittelee itse. Luken (2020, 33) ruoka- ja luonnonvaratilastojen e-vuosikirjassa palkkavaatimus yrittäjän omasta työstä on 16 €/h. Kyöstilän ([viitattu 25.1.2021]) mukaan koiran hyvä peruskoulutus vaatii noin 90 harjoituskerrtaa. Opinnäytetyöhön haastatellut tilalliset kouluttivat koiriaan viikossa yhteensä noin 2–3 tuntia. Yhden viikon omalle työlle saadaan näillä tiedoilla hinnaksi 2 tunnilla viikossa 32 euroa ja 3 tunnilla viikossa 48 euroa, kun maatalousyrittäjän tuntipalkkavaatimus kerrotaan koulutustuntimäärällä. Vuodessa on yhteensä 52 viikkoa, jolloin vuoden kestävässä koulutuksessa oman työn hinnaksi muodostuu käytetystä tuntimäärästä riippuen 1664–2496 euroa. Jos taas koiran peruskoulutuksen hinta laskettaisiin 90 harjoituskerran mukaan, tulisi sille hintaa 1440 euroa.

Koirien kanssa kuitenkin käytiin kursseilla vuosittain, etenkin nuorten koirien kanssa. Kurssikustannukset vaihtelivat paljon, 80 eurosta vuodessa 600 euroon vuodessa riippuen minkä pituisista ja tasoisista kursseista on ollut kyse sekä kuinka usein kursseilla on käyty vuoden aikana. Useampi kurssi vuodessa nostaa kurssikustannuksia.

Kilpailukustannuksia ei kaikilla tiloilla ollut, koska koirilla ei välttämättä kilpailtu. Jos koirilla kilpailtiin, meni kilpailustartteihin rahaa vuodessa vaihtelevasti 50–200 euroa. Kilpailustarttien kustannukset vaihtelevat riippuen kisojen määrästä vuodessa. Muutamalla tilalla järjestettiin kilpailuja tai niiden tiloja vuokrattiin kilpailupaikaksi, jolloin kisojen järjestämisestä sai jonkin verran korvausta.

5.6 Koiran valinta

Kaikkien haastateltujen mielestä bordercollie ja working kelpie ovat parhaat rodut tilan työkoiriksi paimentavista roduista. Tätä perusteltiin sillä, että ne ovat ainoat rodut, joiden jalostusta paimennusominaisuudet ohjaavat. Paimenkoirayhdistyksen rekisteriin rekisteröidyn pentueen koirasta tulee todennäköisemmin hyvä työkoira, koska pentueen vanhemmat paimentavat ja silloin myös paimennustakuu on olemassa. Monessa haastattelussa nousi esille, että erityisesti on tärkeää se, että

pentu tulee paimentavista vanhemmista. Vaikka bordercollie ja working kelpie ovatkin työkoiriksi paras vaihtoehto, voi myös muun rotuisesta paimentavasta koirasta olla silti apua tilan työtehtävissä.

Paimenkoiraa hankkiessa kannattaa myös miettiä, haluaako ostaa koiran pentuna vai haluaako aikuisen, jo koulutetun koiran. Paimenkoiran hankkiminen pentuna on ainakin vielä haastattelujen perusteella Suomessa hieman yleisempää kuin aikuisen koiran ostaminen, mutta aikuisiakin koiria kysytään paljon. Pennun kanssa tulisi kuitenkin pitää mielessä, että sen opettaminen ja kouluttaminen vie paljon aikaa sekä voi olla myös työlästä. Pennun kuten myös aikuisen koiran kanssa olisi hyvä käydä kursseilla.

Aikuisen koiran ostamalla voi päästä hieman helpommalla, sillä se on jo sytytetty paimentamiseen ja sen kanssa voi päästä heti tekemään tilalla rutiinitöitä. Jos ostaa ensimmäiseksi koiraksi aikuisen paimenkoiran, pitää kuitenkin olla valmis opettelemaan, miten koiraa ohjataan ja kuinka sen kanssa toimitaan, jotta siitä on hyötyä tilan töissä.

6 TIETOKORTIT

Opinnäytetyön pohjalta tehtiin tietokortteja paimenkoirien työmenekistä ja kustannuksista talouden näkökulmasta Lammastalouden tuotannontekijät -hankkeelle. Tietokorteista on hyötyä paimenkoiraa mieltiville tilallisille sekä muille aiheesta kiinnostuneille toimijoille. Tietokorttien tavoite on lisätä tietoa paimenkoirien hankkimisesta, pitämisestä ja käytöstä erityisesti lammastiloilla, mutta myös muilla maatiloilla. Hyvä tietokortti on selkeä ja siinä on tiiviisti tietoa halutuista asioista.

Tietokortteja tehtiin kaksi, joista toiseen koottiin hyödyllistä tietoa siitä, miksi paimenkoira kannattaisi olla sekä sellaisen valinnasta ja siitä, miten paimenkoira vaikuttaa tilan työmenekkiin (Liite 4). Toiseen tietokorttiin koottiin tietoa paimenkoiran hankinta- ja ylläpitokustannuksista (Liite 5). Nämä asiat nousivat esiin opinnäytetyön tekemisen aikana. Sisällöt päätettiin jäsenellä tällä tavoin, jotta korteissa olisi yhtenäinen ja selkeä teema. (Kuvio 3).

Kuvio 3. Tietokorttien sisältö.

Tietokortteihin käytettiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun valmista pohjaa, johon vaihdettiin aiheeseen paremmin sopiva kansikuva sekä vaihdettiin viimeiselle sivulle

Lammastalouden tuotannontekijät -hankkeen yhteystiedot. Tietokorttien kansikuva on otettu Pixabay-kuvapankista. Tietokortissa on yhteensä neljä sivua, kaksi tekstisivua kansi- ja yhteystietosivujen lisäksi.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Erosen mukaan (2016, 23) Suomessa yleisimmät eläinten käsittelyyn käytetyt koirarodut ovat kokoavia paimenkoiria, eli perusominaisuuksiin kuuluu kyky koota, hallita ja kuljettaa eläimiä kohti ohjaajaa. Suomen Paimenkoirayhdistys r.y pitää yllä työlinjaisten bordercollieiden ja working kelpieiden rekisteriä. Opinnäytetyön tuloksista selviää, että yleisimmät rodut ovat bordercollie ja working kelpie, kuten myös Suomen Paimenkoirayhdistys kertoo.

Opinnäytetyön haastatteluihin osallistuneiden tilojen koirista bordercollieita oli 26 kappaletta ja working kelpieitä 2 kappaletta. Nämä kaksi rotua ovat kokoavia paimenkoiria kuten edellä on kerrottu. Kaikilla tiloilla koirat olivat työkäytössä siihen asti, kun niiden terveys salli töiden tekemisen. Suurimmalla osalla tiloista eläköitymisikä oli noin 10-vuotta, mutta yhdellä tilalla koirat eläköityivät jo ennen 10 vuoden ikää.

Arnottin ym. (2015, 13, 62) mukaan eläköitymisikä paimenkoirilla on myös Australiassa useimmiten 10 vuotta. Tutkimuksessa ei eritelty tarkemmin, paljonko australialaisista koirista oli kelpieitä ja bordercollieita. 90 prosenttia maan koirista on niiden kahden rodun edustajia tai niiden risteytyksiä. Bordercollie ja working kelpie ovat myös Suomessa valtarodut työkäytössä olevista paimenkoirista puhuttaessa, joskin bordercollieita on jonkin verran enemmän.

Opinnäytetyön tulosten perusteella paimenkoira vaikuttaisi vähentävän työtehtäviin, kuten esimerkiksi lampaiden siirtämiseen kuluvaan aikaa. Paimenkoiraan tottumattomilla lampailla yhtäkkinen koiran käyttö esimerkiksi siirroissa voi aiheuttaa stressiä lampailla eikä vähennä työhön kuluvaan aikaa. Kuitenkin jos lampaat ovat tottuneet paimenkoiran käyttöön, voivat ne kokea yhden koiran stressittömämpänä ja vakuuttavampana liikuttajana monen ihmisen sijasta. Lampaiden ollessa tottuneita paimenkoiraan koiran käyttö siis helpottaa ihmisen tekemän työn määrää työskentelyn ollessa sujuvaa.

Warén-Backström (2008, 5) selvitti Työtehoseuran tutkimuksessa, että lampaiden kuljetus laitumelle kestää yhdeltä koiralta ja yhdeltä ihmiseltä 12,6 minuuttia sekä

lampolaan vieminen samanlaisella kokoonpanolla 11,4 minuuttia. Koiralta ja kahdelta ihmiseltä samojen tehtävien suorittamiseen kului enemmän aikaa. Tutkimuksessa ei kerrottu, miten pitkä matka lampolasta oli laitumelle. Opinnäytetyön haastatteluissa ja työmenekkilomakkeen kautta selvisi, että matkasta riippuen lampaiden siirtoihin paikasta toiseen kuluu aikaa 10 minuutista 140 minuuttiin ja laitumelta toiselle siirrossa 15–60 minuuttia. Lyhyiden matkojen eli suurin piirtein alle 3 kilometrin siirtoihin meni aikaa alle tunti, kun taas pitkiin, yli 3 kilometrin siirtoihin meni aikaa tunti tai enemmän. Lampaiden siirtoon kului myös enemmän aikaa, jos lampaita piti lastata kuljetusvälineeseen, kuljettaa toiseen paikkaan ja vapauttaa lampaat toisessa paikassa. Suoraan Työtehoseuran tutkimuksen tuloksia ja opinnäytetyössä selvitettyjä tuloksia ei voi verrata keskenään, sillä tutkimusten aineistot on kerätty eri tavoilla.

Merkittävimmät paimenkoirasta aiheutuvat kustannukset vaikuttaisivat opinnäytetyön tulosten perusteella olevan hankintakustannukset, ruokintakulut sekä vakuutus. Eläinlääkärikulujen määrään vaikuttaa paljon se, tarvitseeko klinikalla käydä muuten kuin rokotuksissa eli sattuu koiralle tapaturmia. Vakuutuskulut vaihtelevat ja jos tilalla on useampi paimenkoira, voi miettiä onko vakuutuksen ottaminen yhtä kannattavaa kuin jos tilalla olisi vain yksi paimenkoira.

Suomen Paimenkoirayhdistys on koonnut sivuilleen esimerkin yli 2-vuotiaan peruskoulutetun paimenkoiran arvioiduista kuluista (Pentuvälitys, [viitattu 7.12.2020]). SPKY:n taulukossa pennun hinnaksi oli arvioitu 850–1000 euroa + arvonlisävero, joka on oman tutkimukseni mukaan lähellä nykyisiä hintoja. Pentujen hinta on nousut ehkä hieman, noin 200 eurolla, mutta ostohinta vaihtelee hieman myös eri kasvattajien välillä. Noin 1000 euroa on melko todenmukainen hinta-arvio paimenkoiran pennulle.

Suomen Paimenkoirayhdistyksen sivuilla oli myös hintaesimerkkejä eri ikäisistä ja tasoisista koirista. Hintaesimerkit oli mietitty koirien ostohinnan sekä niihin siihen ikään mennessä kuluneiden kustannusten perusteella, joihin löytyi myös laskukaava samalta sivulta. (Pentuvälitys, [viitattu 15.12.2020].) 1,5-vuotiaan C-tason koiran hinnaksi oli tässä taulukossa arvioitu noin 2800 euroa + arvonlisävero ja D-tason koiran hinnaksi oli arvioitu 3500 euroa + arvonlisävero. Nämä hinta-arviot aikuisista koirista pitävät melko hyvin paikkansa. Kahdelle kuudesta opinnäytetyössä

haastatelluista tiloista oli ostettu myös vanhempia koiria. Toiselle näistä tiloista oli ostettu yksi 1,5-vuotias koira 2500 eurolla. Toiselle tilalle vanhin ostettu koira oli ollut 3-vuotias ja siitä oli maksettu 3500 euroa. Nämä ovat melko lähellä SPKY:n arvioita. Kummankaan tilan kohdalla ei kuitenkaan ollut tarkemmin puhetta vanhempana ostettujen koirien tasosta, jotta niitä voisi tarkemmin vertailla hintaesimerkkeihin. Paimenkoiran ostohinta on sitä korkeampi, mitä pidemmälle koira on koulutettu ostohetkellä, sillä koulutukseen kuluu aikaa ja työtä.

Ruokintaan SPKY:n taulukossa arvioitiin menevän 450–550 euroa + arvonlisävero, mutta opinnäytetyön haastatteluun osallistuneilla korkein ruokintakulu oli noin 300 euroa vuodessa. Ruokintakuluihin vaikuttaa kuitenkin moni asia, kuten se syökö koira pelkkää kuivaruokaa ja muuta kaupasta ostettavaa ruokaa vai syökö se myös tilan omista eläimistä saatua lihaa, jolle haastateltavat eivät olleet laskeneet hintaa. Omallakin lihalla on silti aina jokin hinta, kuten esimerkiksi keskimääräinen tuottajahinta. Eläinlääkintäkuluihin laskettavat rokotukset ja madotukset menevät oman tutkimukseni perusteella lähelle SPKY:n arvioimia kuluja, jotka voivat vaihdella paljonkin, jos tulee esimerkiksi yllättäviä eläinlääkäreissuja koiran loukkaantumisen vuoksi.

Koulutuskustannuksia ei opinnäytetyön tutkimuksessa saatu selvitettyä, mutta toisaalta saatiin selvitettyä haastateltujen tilojen tarjoamien koulutuspalveluiden hintoja. Haastateltavat kouluttivat paimenkoiransa itse ilman ulkopuolista apua. Vaikka haastateltavat eivät olleet laskeneet koiran koulutukseen käytetylle omalle työlle hintaa, on sillä kuitenkin aina jokin hinta. Hinta voi olla esimerkiksi yrittäjän palkka vaatimus omasta työstä, joka kerrotaan koiran koulutukseen käytetyllä tuntimäärällä. Mielipiteitä siitä millainen on tilan töissä toimiva koira, on monia. Jonkun mielestä rutiinitöistä selviävä nuori koira on jo toimiva koira, kun taas jonkun toisen mielestä toimiva paimenkoira tarkoittaa koiraa, joka osaa jo paljon enemmän kuin rutiinitöitä tilalla. Lisäksi opinnäytetyössä nousivat esille vakuutuskustannukset, jotka vaihtelivat 150 eurosta 250 euroon vuodessa. Kaikilla tiloilla koiria ei ollut vakuutettu, sillä se koettiin turhaksi kulueräksi koiria ollessa monta. Koirat oli vakuutettu useimmiten silloin, kun niitä oli tilalla vain yksi tai kaksi.

Kaikki haastatellut kertoivat paimenkoiran käytön helpottaneen työmäärää tiloilla sekä vähentäneen töihin kuluvaan aikaa. Esimerkiksi lampaiden ruokkimisen tai karsinoiden kuivittamisen sanottiin olevan helpompaa koiran kanssa, kun koira piti lampaat pois traktorin edestä. Lampaiden siirroissa paimenkoirista koettiin olevan myös paljon hyötyä, kun tehtävästä selviää yhden tai kahden koiran kanssa yksin eikä tarvitse kysyä useaa eri ihmistä auttamaan. Kaikilla tiloilla käytettiin paimenkoiria apuna kaikissa tilan työtehtävissä ja yleensä mitään ei tehty ilman koiraa. Tuloksissa tulisi kuitenkin ottaa huomioon se, että suurimmalla osalla haastatelluista tiloista paimenkoiria oli ollut käytössä jo monia vuosia sekä se, että työssä ei ollut vertailukohteena tietoa siitä, kauanko työtehtäviin kuluisi ilman koiraa.

Opinnäytetyön pohjalta tehtiin kaksi tietokorttia Lammastalouden tuotannontekijät -hankkeelle. Toinen tietokorteista sisälsi tietoa paimenkoiran hyödyntämisestä ja sen vaikutuksesta työmenekkiin lammastilalla. Toisessa tietokortissa oli tietoa paimenkoiran hankinta- ja ylläpitokustannuksista.

Opinnäytetyön haastattelukysymyksistä olisi voinut tehdä hieman erilaiset, jolloin haastatteluissa olisi voinut saada selville enemmän asioita. Olisi ollut myös mielenkiintoista kerätä vertailuksi tietoa siitä, kauanko työtehtäviin kuluisi aikaa ilman koiraa. Silloin tutkimuksesta olisi saanut luotettavampaa tietoa sen suhteen, vähentääkö paimenkoiran käyttö työmäärää ja työhön kuluvaan aikaa. Työmenekin seuranta -lomakkeen täyttöaikaväli olisi voinut olla pidempi, jotta useampi tilallinen olisi ehtinyt täyttämään sitä ja jotta siihen olisi saatu tietoa useammasta työtehtävästä. Vertailua työtehtäviin kuluneesta ajasta paimenkoiria käytettäessä ja ilman niitä voisi selvittää, jotta aiheesta saataisiin lisää tietoa. Haasteellista työn tekemisessä oli siihen sopivien ja luotettavien lähteiden löytäminen, sillä opinnäytetyössä käsiteltyjä asioita on tutkittu melko vähän.

LÄHTEET

- Andersson, I. 2015. Behaviour and heart rate in sheep when herded by Border collies with different background. [Verkkojulkaisu]. Skara: Swedish University of Agricultural Sciences. Department of Animal Environment and Health. Student report No. 643. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 10.1.2021]. Saatavana: https://stud.epsilon.slu.se/9051/1/andersson_i_160517.pdf
- Arnott, E., Early, J., McGreevy P.D. & Wade C.M. 2014. Estimating the Economic Value of Australian Stock Herding Dogs. [Verkkojulkaisu]. Sydney: University of Sydney. [Viitattu 28.9.2020]. Saatavana: <https://www.wellbeingintlstudiesrepository.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=spwawel>
- Arnott, E., Early, J., McGreevy P.D. & Wade C.M. 2015. Valuable behavioural phenotypes in Australian farm dogs. [Verkkojulkaisu]. Wagga Wagga: RIRDC. RIRDC Publication No 15/081. [Viitattu 27.9.2020]. Saatavana: https://www.researchgate.net/publication/283154053_Valuable_behavioural_phenotypes_in_Australian_farm_dogs
- Coppinger, L. & Coppinger, R. 2007. Dogs for Herding and Guarding Livestock. Teoksessa: Grandin, T. (toim.) Livestock Handling and Transport. [Verkkokirja]. Wallingford: CAB International. [Viitattu 29.9.2020]. Saatavana ProQuest Ebook Central -palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Edwards, B. 2017. Low stress stock handling works for sheep. [Verkkolehtiartikkeli]. The Land. [Viitattu 10.1.2021]. Saatavana: <https://www.theland.com.au/story/4814708/smart-handling-for-the-flock/>
- Eronen, M. 2016. Paimenkoira voi säästää työaika. [Verkkolehtiartikkeli]. Lammas & vuohi (2), 23. [Viitattu 6.6.2020]. Saatavana: https://lammasyhdistys.fi/wp-content/uploads/2018/06/Lammasvuohi_2_2016s.pdf
- Hassinen, K. & Tobiasson, J. 2016. Omat lampaat: Pienlampurin käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. [Verkkokirja]. Helsinki: Edita. [Viitattu 15.9.2020]. Saatavana Ellibs-e-kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. [Verkkokirja]. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. [Viitattu 15.9.2020]. Saatavana Ellibs-e-kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Karlsson, L. Ei päiväystä. Att förstå invallning. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 11.1.2021]. Saatavana: http://www.svak.se/wp-content/uploads/2012/07/Invallning_20110702.pdf

- Koiran rokotukset. Ei päiväystä. Evidensia. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.12.2020]. Saatavana: <https://evidensia.fi/palvelut/koiran-rokotukset/>
- Koirataito. Ei päiväystä. Australiankelpie rotuna. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.1.2021]. Saatavana: <http://koirataito.net/Australiankelpie-rotuna.php>
- Kyöstilä, M. Ei päiväystä. Koulutuksesta. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.1.2021]. Saatavana: <https://www.felltop.fi/7>
- Low Stress Stockhandling. 2013. About LSS. [Verkkosivusto]. [Viitattu 10.1.2020]. Saatavana: <https://www.lss.net.au/about.htm>
- Luke. 2020. Ruoka- ja luonnonvaratilastojen e-vuosikirja 2020: Tilastoja maataloudesta, metsäsektorilta sekä kala- ja riistataloudesta. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Luonnonvarakeskus. [Viitattu 25.1.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-130-1>
- Pentuvälitys. Ei päiväystä. SPKY. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.12.2020]. Saatavana: <https://www.spky.fi/wopr/pentuvalitys/ohjeet/>
- Pesonen, H. 2018. Paimentavat työkoirat Suomessa. [Verkkolehtiartikkeli]. Lammas & vuohi (5), 26-28. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: https://lammasyhdistys.fi/wp-content/uploads/2020/02/Lammaslehti5_2018nettis.pdf
- Peura, C. Ei päiväystä. Koiran kouluttaminen ja palkitseminen. [Verkkosivusto]. Helsinki: Koirakoulu Kompassi. [Viitattu 25.1.2021]. Saatavana: <https://www.koirakoulukompassi.com/pages/129?toc=126>
- Pieksämäen pieneläinklinikka. Ei päiväystä. Koirien loishäätö. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.12.2020]. Saatavana: <http://www.pienelainklinikka.fi/koirien-loishaato>
- Piilola, K. 2013. Työkoirien määrä kasvussa. [Verkkolehtiartikkeli]. Lammas & vuohi (5), 18-19. [Viitattu 6.6.2020]. Saatavana: https://lammasyhdistys.fi/wp-content/uploads/2016/03/LammasVuohi_5_2013s.pdf
- Pärssinen, P. 2011. Virheet ja oppiminen. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 25.1.2021]. Saatavana: <http://www.pipap.net/koulutus/Virheet%20ja%20oppiminen.pdf>
- Pärssinen, P. 5.5.2018. Erilaiset virheet ja oppiminen koirankoulutuksessa. [Verkkosivusto]. [Viitattu 25.1.2021]. Saatavana: <https://sporttirakki.fi/2018/05/05/virheet-ja-oppiminen/>
- Sporttirakki. 13.4.2017. Katriina Tiira: Mitä tiedämme koirien muistista, oppimisesta ja ongelmanratkaisusta? [Verkkosivusto]. [Viitattu 25.1.2021]. Saatavana: <https://sporttirakki.fi/2017/04/13/katriina-tiira-mita-tiedamme-koirien-muistista-oppimisesta-ja-ongelmanratkaisusta/>

- Suomen Kennelliitto. 23.1.2016. Bordercollien rotukohtainen jalostuksen tavoiteohjelma. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 10.1.2021]. Saatavana: <https://www.kennelliitto.fi/sites/default/files/attachments/jto/bordercollie.pdf>
- Suomen Paimenkoirayhdistys ry. Ei päiväystä. Etusivu. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.6.2020]. Saatavana: <https://www.spky.fi/>
- Suomen Pankki. 8.1.2021. Valuuttakurssit. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.1.2021]. Saatavana: <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/valuuttakurssit/>
- Svenska Vallhundsklubben. Ei päiväystä. Border Collie. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.1.2021]. Saatavana: http://www.svak.se/?page_id=179
- Terveystutkimukset. Ei päiväystä. SPKY. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.12.2020]. Saatavana: <https://www.spky.fi/wopr/terveystutkimukset/>
- Tilastotietokanta. Ei päiväystä. Kotieläinten lukumäärä 1.4. ja 1.5. muuttujina ELY-keskus, Vuosi, Muuttuja ja Laji. [Verkkosivu]. Helsinki: Luonnonvarakeskus. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/>
- Tilastotietokanta. Ei päiväystä. Lihan tuottajahinnat muuttujina Laji ja Vuosi. [Verkkosivu]. Helsinki: Luonnonvarakeskus. [Viitattu 25.1.2021]. Saatavana: <https://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/>
- Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Wären-Backström, Leila. 2008. TTS Tutkimus: Paimenkoiran käyttö laiduntavien eläinten siirroissa. Rajamäki: TTS Työtehoseura. TTS Tutkimuksen tiedote. Luonnonvara-ala: maatalous 3/2008 (606).
- Williams, T. 2007. Working Sheep Dogs: A Practical Guide to Breeding, Training and Handling. Victoria: Landlinks Press.

LIITTEET

Liite 1. Työmenekin seuranta -lomake

Liite 2. Saatekirje

Liite 3. Haastattelukysymykset

Liite 4. Paimenkoiran valinta ja koiran vaikutus työmenekkiin -tietokortti

Liite 5. Paimenkoiran hankinta- ja ylläpitokustannukset -tietokortti

Liite 1. Työmenenekin seuranta -lomake

[illegible]

Liite 2. Saatekirje

Hei!

Opiskelen neljättä vuotta agrologiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulussa ja teen opinnäytetyötäni paimenkoirista lammastiloilla. Opinnäytetyössäni tutkin paimenkoirien työmenekkiä ja kustannuksia lammastiloilla.

Teen opinnäytetyötä yhteistyössä Lammastalouden tuotannontekijät -hankkeen kanssa. Hankkeelle tulen tekemään opinnäytetyöni pohjalta tietokortteja, joita tilalliset ja muut asiasta kiinnostuneet voivat hyödyntää. Tämä paimenkoirien työmenekin seuranta -kaavake on osa opinnäytetyötäni ja sen tuloksia käytetään opinnäytetyön tekemisessä. Myöhemmin syksyllä tulen myös tekemään haastatteluja opinnäytetyön muihin aihealueisiin liittyen. Kaikkien tämän kaavakkeen täyttäneiden sekä haastatteluihin osallistuvien henkilöllisyys pidetään salassa ja yksittäisiä henkilöitä ei ole tunnistettavissa opinnäytetyöstä tai tietokorteista.

Paimenkoirien työmenekin seuranta -kaavakkeen avulla kerätään tietoa paimenkoirien työmenekistä ja käytöstä suomalaisilla lammastiloilla. Kaavakkeelle on valmiiksi täytetty joitakin tehtäviä, joissa paimenkoiria voidaan mahdollisesti käyttää sekä päivämäärät aikaväliltä 9.7.2020-11.9.2020. Kaavake on tässä viestissä liitteenä, josta sen voi tallentaa omalle koneelle tai tulostaa. Päivän kohdalle on tarkoitus merkitä työtehtäviin käytetyt ajat minuutteina. Toivon, että teillä riittää aikaa kirjata tiedot joko suoraan Exceliin tai tulostetulle lomakkeelle. Voit halutessasi muokata päivämääriä tai työtehtäviä, sekä kirjoittaa kaavakkeelle lisätietoja tai muuta mitä mieleesi tulee aiheeseen liittyen. Kaavakkeen voi palauttaa minulle täytettynä sähköpostitse syyskuussa, joko Excel -tiedostona tai skannattuna.

Minulle voi myös ilmoittaa alustavasti, jos on halukkuutta osallistua opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun syksymmällä. Haastattelussa kartoitetaan paimenkoirien työtehtäviä laajemmin sekä koiran käytön hyötynäkökohtia ja kustannuksia. Sähköpostitse sekä tietysti myös täällä facebookissa voi esittää minulle kysymyksiä aiheesta, jos sellaisia herää.

Kiitos jo etukäteen tärkeistä vastauksistanne!

Ystävällisin terveisin, Kristiina Oja

Kristiina.Oja@seamk.fi

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Liite 3. Haastattelukysymykset

Paimenkoirien työmenekki, hankinta-, ylläpito- ja koulutuskustannukset

1. Tilan perustiedot

- a) Sijainti:
- b) Lampaiden määrä: Uuhet: Pässit: Karitsoja vuodessa:
- c) Ovatko lampaat tilan pää- vai sivutuotantosuunta:
 Päätuotanto: Sivutuotanto:
- d) Tilan muut tuotantosuunnat:
- e) Tilan muu toiminta:

2. Paimenkoirien perustiedot

- a) Koirien lukumäärä:
- b) Iät:
- c) Koirien rodut: BC Kelpie Muu:

3. Paimenkoirien työkäytön jakautuminen vuoden aikana

- Koiraa tarvitaan tilan töissä...** **x**
- Pelkästään laidunkaudella
- Pelkästään sisäruokintakaudella
- Molempina tasaisesti
- Enemmän laidunkaudella
- Enemmän sisäruokintakaudella
- Vähemmän laidunkaudella
- Vähemmän sisäruokintakaudella

4. Missä työtehtävissä koiria käytetään tilalla? Esimerkkejä?

- Lampaiden siirrot paikasta toiseen
- Ruokinnassa
- Kuivituksessa
- Karanneiden lampaiden kerääminen
- Lampaiden kerääminen esim. laitumelta

Vieroituksessa

Madotuksissa

Punnituksissa

Kerinnöissä

Muut tehtävät:

5. Onko paimenkoiran käyttö helpottanut töiden tekemistä?

Kyllä Ei

Jos on helpottanut, niin miten?

6. Onko paimenkoiran käyttö vähentänyt työhön kuluvaan aikaa tilalla?

Kyllä Ei

Miten on vähentänyt, perusteluja ja esimerkkejä?

7. Miten kauan koirien koulutuksessa toimivaksi paimeneksi menee?

Paljonko koiria koulutetaan esim. päivän, viikon, kuukauden aikana?

8. Minkä ikäisiksi koirat toimivat tilan työtehtävissä? (tai esim. kilpailuissa?)

Ovatko siihen asti, kunnes terveys alkaa pettää esim. kuulo tai näkö huononee?

9. Paljonko koirien hankintakustannukset olivat?

Minkä ikäisinä koirat on hankittu?

10. Paljonko koirien ylläpidosta aiheutuu kustannuksia arviolta?

- a) Ruokinta, hoito
- b) Terveysten hoidon kustannukset
- c) Kuukaudessa/vuodessa arviolta
- d) Onko muita kuluja?

11. Paljonko koirien koulutuksesta aiheutuu kustannuksia ennen kuin ne ovat valmiita työskentelemään?

Kilpailukustannukset, jos koirilla kilpaillaan paimennuksessa?

Jos koulutustoimintaa, asiakkailta laskutettu hinta?

Missä määrin koulutetaan itse, käytetäänkö ulkopuolisia apuna ja maksetaan koulutuksesta?

Liite 4. Paimenkoiran valinta ja koiran vaikutus työmenekkiin -tietokortti

Paimenkoiran valinta ja koiran vaikutus työmenekkiin

Hyvä paimenkoira on korvaamaton työkaveri ja resurssi lammastilalla sekä muilla maatiloilla. Parhaimmillaan työkoiran käyttö tehostaa ja helpottaa töiden tekemistä, vaikka tilan eläinmäärä kasvaisi.

Miksi paimenkoira?

Paimenkoiraa voi käyttää apuna kaikissa lammastilan työtehtävissä. Kun ihmisen ja koiran välinen yhteistyö ja luottamus toimii, sujuvat työt stressittömämmin kaikkien näkökulmasta.

Tehostaa töiden tekoa: Koulutetun paimenkoiran avulla töiden tekemiseen kuluu vähemmän aikaa.

Helpottaa työtehtäviä: Paimenkoira säästää ihmiseltä askelia, aikaa ja hermoja löytämällä eläimet nopeammin metsäiseltä alueelta ja pitämällä ne pois tieltä.

Korvaa ihmistyövoimaa: Paimenkoira voi olla eläinten näkökulmasta vakuuttavampi ja stressittömämpi apu esimerkiksi siirroissa monen ihmisen sijasta.

Koiran valitseminen

Työkoiran valitsemisessa tilalle tulisi huomioida tilan tarpeet sekä omat resurssit koiran kouluttamiselle. Varmin tapa hankkia tilalle paimentava työkoira on ottaa pentu Suomen Paimenkoirayhdistyksen kautta, jolloin pennulle saa paimennustakuun ja se on varmasti paimentavista vanhemmista. Parhaat rotuvaihtoehdot paimenkoiraa ottaessa ovat bordercollie tai working kelpie, mutta pienellä tilalla voi muunkin rotuisesta paimentavasta koirasta olla apua.

Paimenkoiran voi ostaa joko pentuna ja kouluttaa siitä itse tilalleen sopivan työkoiran, mutta vaihtoehtona on myös aikuisen, enemmän koulutetun koiran ostaminen. Molemmat ovat hyviä vaihtoehtoja, mutta pennun kouluttamisessa hyväksi paimenkoiraksi menee aikaa. Aikuisen koiran kanssa pääsee nopeammin tekemään töitä.

Työmenekki ja koiran hyödyntämismahdollisuudet

Paimenkoiraa voi käyttää lammastilalla apuna kaikissa tilan töissä. Se on hyvä apu esimerkiksi eläinten siirroissa paikasta toiseen tai voi pitää eläimiä pois tieltä ruokinnan tai kuivituksen aikana. Koira voi myös auttaa teuraskuorman lastauksessa tai rännityksessä.

Alla olevassa esimerkissä on joitakin työtehtäviä, joissa paimenkoiria käytettiin apuna opinnäytetyöhön vastanneilla tiloilla. Käytetty aika on kerrottu minuutteina, kauanko tehtävään on kulunut vähimmillään tai enimmillään. Käytetyn ajan määrä vaihtelee esimerkiksi lampaiden määrän mukaan ja siirroissa siirtomatkan pituus vaikuttaa. Ajat ovat tilallisten antamia arvioita sekä osittain viime kesän aikana mitattuja.

Esimerkki työhön kuluneesta ajasta koiran kanssa

Esimerkki (Opinnäytetyön tulosten pohjalta)

Työtehtävä	Käytetty aika (min)
Lampaiden siirrot paikasta toiseen	10-140
Ruokinta (karsinaa kohti)	15-30
Kuivitus	30-60
Lampaiden kerääminen laitumelta	60
Madotukset	20
Punnitukset	30-100
Laitumelta toiselle siirto	15-60
Pitkän matkan siirto (3-4 km)	60
Teuraskuorman lastaus	15-60
Eläinten tarkistus laitumella/perinnebiotoopilla	15-60

Yhteystiedot

Marianne Niinikoski

Projektipäällikkö

Lammastalouden tuotannontekijät (LaTu) -hanke

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Biotalousinstituutti

Jyväskylä University of Applied Sciences

Institute of Bioeconomy

Tuumalantie 17

43130 Tarvaala

Finland

+35840 183 7085

www.aitomaaseutu.fi/latu

Tämä tietokortti on osa opinnäytetyötä: Paimenkoirat lammastiloilla – Tietokortti paimenkoirien työmenekistä ja kustannuksista / Kristiina Oja, SeAMK

Liite 5. Paimenkoiran hankinta- ja ylläpitokustannukset -tietokortti

Paimenkoirien hankinta- ja ylläpitokustannukset

Paimenkoiriin liittyy monia erilaisia kustannuksia. Yleensä suurin kerralla maksettava kustannus on koiran ostohinta, johon kaikki koiraa ostavat osaavat varautua. Hankintakustannuksen lisäksi koiran ylläpidosta aiheutuu kuitenkin myös muita kustannuksia.

Hankintakustannukset

Paimenkoiran hankintakustannusten suuruus riippuu siitä, ostetaanko koira pentuna vai aikuisena sekä siitä, onko sitä jo koulutettu vai ei. Pentu maksaa yleensä vähemmän kuin aikuinen koira, jota on jo koulutettu. Aikuisen koiran hinta on sitä korkeampi, mitä enemmän sitä on koulutettu. Kouluttamattoman aikuisen koiran voi saada halvemmalla, mutta sen kouluttaminen on huomattavasti hankalampaa kuin pennun.

Pennun hankintahinta: Noin 850-1200 euroa + alv

Aikuisen koiran hankintahinta: Koulutustasosta riippuen n. 500-4500 euroa + alv

Ylläpitokustannukset

Paimenkoiran ylläpitokustannukset koostuvat monista eri asioista tarvikkeiden oston lisäksi. Yksi osa ylläpitokustannuksista on **ruokinta**. Ruokintakustannusten suuruuteen vaikuttaa paljon se, syökö koira pelkästään ostettuja kuivaruokia ja/tai lihaa vai tarvitseeko kaikkia sen ruokia erikseen ostaa. Ruokien hinta ja ostoerien suuruus vaikuttavat myös osaltaan hintaan. Joku saattaa ruokkia koiraa suurimmaksi osaksi omista eläimistä saaduilla lihoilla ja joku ostetulla ruoalla.

Ruokinnan lisäksi ylläpitokustannuksiin vaikuttavat koiran **terveydenhoito- ja eläinlääkärikustannukset**, joihin säännöllisimpänä kuuluvat madotus, rokotukset ja ehkä punkkien karkotus. Yllättävät eläinlääkärireissut voivat kuitenkin olla kalliita. Jos koiralla on vakuutus, sekin lisää kustannuksia. **Koiran koulutuksesta** aiheutuu kustannuksia vaikka se koulutettaisiin itse, sillä siihen kuluu työaikaa. Omalla työllä ja työajalla on myös aina jokin hinta.

Kustannusesimerkkejä

Alla on annettu joitakin esimerkkejä paimenkoirien hankintahinnoista sekä ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista. Etenkin ylläpitokustannukset voivat kuitenkin vaihdella paljon eri koirien kohdalla. Taulukoista löytyy enemmän tietoa Suomen Paimenkoirayhdistyksen sivuilta pentuvälitys/ohjeet -kohdasta.

Esimerkki SPKY:n sivuilta

Pennun hinta	850-1000 e + alv
Ruokinta	450-550 e + alv (2,4-2,9 e/kg x 0,27kg x 700 vrk)
Rokotukset, madotukset ym. terv. hoito	200-250 e + alv
Hoito-, tapa- ja paimennuskoulutus*	1750 e + alv (2,5 e/vrk x 700 vrk) (vertaa hoitomaksu koiratarhalla 20e/vrk)
Yhteensä:	3250-3550 e + alv

* Sinä aikana, kun ruokkii ja opettaa koira, voisi tehdä jotain kannattavampaa hommaa, joka jää silloin tekemättä tai jonka tekemisestä joutuu maksamaan silloin toiselle

Aikuisen koiran hintaesimerkkejä (SPKY)

Koiran ikä	Koulutustaso	Hinta
1-vuotias	B) tason koira	n. 2200 e + alv (925 + 250 + 200 + 850)
1 ½-vuotias	C) tason koira	n. 2800 e + alv (925 + 400 + 225 + 1300)
D) tason ja/tai jalostuskelpoinen koira		3500 e + alv, molemmat 4500 e + alv
3-vuotias	A) tason koira	500-1000 e + alv

Yhteystiedot

Marianne Niinikoski

Projektipäällikkö

Lammastalouden tuotannontekijät (LaTu) -hanke

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Biotalousinstituutti

Jyväskylä University of Applied Sciences

Institute of Bioeconomy

Tuumalantie 17

43130 Tarvaala

Finland

+35840 183 7085

www.aitomaaseutu.fi/latu

Tämä tietokortti on osa opinnäytetyötä: Paimenkoirat lammastiloilla – Tietokortti paimenkoirien työmenekistä ja kustannuksista / Kristiina Oja, SeAMK

jamk | Jyväskylän ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences